

TEGURAN DAN NASIHAT KEPADA PEMERINTAH DALAM PERSPEKTIF MAQASID AL-SHARIAH: PERBANDINGAN ANTARA SISTEM KHILAFAH DAN DEMOKRASI

Mazlan Mohd Ibrahim

ABSTRAK

Teguran dan nasihat terhadap pemerintah merupakan elemen penting dalam menjamin keadilan, ketelusan dan kemaslahatan umat dalam sesebuah pemerintahan. Dalam tradisi Islam, prinsip *al-amr bil ma'ruf wa al-nahy 'an al-munkar* menekankan kewajipan rakyat menegur pemerintah secara beradab dan bijaksana. Artikel ini meneliti bagaimana konsep teguran dan nasihat kepada pemerintah difahami dan dilaksanakan berdasarkan prinsip Maqasid al-Shariah, iaitu menjaga agama, nyawa, akal, keturunan dan harta, dalam dua sistem pemerintahan utama: Khilafah dan Demokrasi. Kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif menerusi analisis teks klasik dan kontemporari termasuk pandangan para ulama salaf dan moden. Hasil kajian menunjukkan bahawa walaupun sistem Khilafah dan Demokrasi berbeza dari sudut struktur dan sumber legitimasi, kedua-duanya memberi ruang untuk teguran dan nasihat terhadap pemerintah selagi mana ia selari dengan syariat dan bertujuan memelihara masalah ummah. Kajian ini mencadangkan agar pendekatan Maqasid al-Shariah menjadi panduan utama dalam menilai kaedah dan kesesuaian sesuatu bentuk teguran terhadap pemerintah bagi mengelakkan fitnah, pergolakan dan kerosakan yang lebih besar. **Kata kunci:** Teguran, Nasihat, Pemerintah, Maqasid al-Shariah, Khilafah, Demokrasi

1.0 PENGENALAN

Tanggungjawab memberi nasihat kepada pemerintah merupakan sebahagian daripada amalan *amar makruf nahi mungkar* yang disyariatkan dalam Islam. Ia bukan sahaja dianggap sebagai hak rakyat, bahkan merupakan kewajipan yang diangkat tinggi dalam usaha memelihara kestabilan negara, kelestarian sistem pemerintahan, serta kesejahteraan umat secara keseluruhan. Dalam tradisi Islam, nasihat kepada pemerintah termasuk dalam kategori *nasihah* yang digariskan oleh Nabi Muhammad SAW sebagai asas kepada agama, sebagaimana sabdanya: “*Agama itu adalah nasihat*” (Riwayat Muslim). Hal ini menunjukkan bahawa hubungan antara rakyat dan pemerintah bukan semata-mata bersifat politik, tetapi juga berlandaskan nilai keagamaan yang bertujuan menegakkan keadilan, kebenaran, dan maslahat umum.

Walau bagaimanapun, pelaksanaan tanggungjawab ini tidak boleh dilakukan secara sembarangan. Ia perlu berpandukan adab, kaedah, dan pertimbangan syarak yang teliti agar tidak menatijahkan kemudaratan yang lebih besar daripada kebaikan yang diinginkan. Dalam kerangka *Maqasid al-Shariah*, nasihat kepada pemerintah hendaklah dianalisis dari sudut menjaga lima tujuan utama syariah (*al-daruriyyat al-khams*), iaitu pemeliharaan agama (*hifz al-din*), nyawa (*hifz al-nafs*), akal (*hifz al-'aql*), keturunan (*hifz al-nasl*), dan harta

(*hifz al-mal*). Pendekatan yang tidak mengambil kira pertimbangan maqasid berisiko mencetuskan kekacauan politik, perpecahan masyarakat, dan kerosakan institusi negara.

Tambahan pula, dalam konteks moden, sistem pemerintahan tidak lagi terhad kepada model *Khilafah* sebagaimana yang diamalkan pada zaman awal Islam, tetapi turut merangkumi sistem *Demokrasi* yang dominan di kebanyakan negara umat Islam hari ini. Setiap sistem ini mempunyai asas legitimasi, mekanisme pelaksanaan kuasa, dan prosedur semak imbang yang berbeza, justeru memerlukan pendekatan nasihat yang sesuai dengan kerangka politik masing-masing. Dalam sistem Khilafah, kedudukan khalifah sebagai pemimpin umat Islam secara global memberi implikasi besar kepada bentuk nasihat yang lebih berorientasikan syariah secara menyeluruh. Sebaliknya, dalam sistem Demokrasi, hubungan rakyat-pemerintah diatur melalui perlembagaan, undang-undang sivil, serta ruang kebebasan bersuara yang berbeza tahapnya mengikut negara.

Berdasarkan latar ini, analisis perbandingan antara pendekatan nasihat kepada pemerintah dalam dua sistem ini adalah penting untuk memahami bagaimana prinsip *Maqasid al-Shariah* dapat diaplikasikan secara efektif dan relevan dengan realiti semasa. Artikel ini berhasrat untuk mengkaji secara mendalam prinsip, kaedah, dan batasan nasihat kepada pemerintah menurut kerangka maqasid, dengan memberikan tumpuan kepada perbezaan dan persamaan pendekatan dalam sistem Khilafah dan Demokrasi. Perbincangan ini diharap dapat memberikan panduan yang seimbang antara tuntutan syarak dan keperluan realiti politik kontemporari, sekali gus menyumbang kepada pembentukan wacana ilmiah yang bermanfaat bagi umat Islam dalam menunaikan tanggungjawab amar makruf nahi mungkar terhadap pemimpin mereka.

2.0 TINJAUAN LITERATUR

Tanggungjawab menasihati pemerintah dalam Islam telah lama menjadi topik penting dalam bidang ilmu politik Islam dan usul fiqh. Ibn Taymiyyah (1998) dalam *Al-Siyasah al-Shar'iyah* menegaskan bahawa teguran kepada pemerintah mestilah dilakukan dengan penuh adab, rahsia dan hikmah untuk mengelakkan fitnah dan kekacauan. Ini sejalan dengan konsep *al-amr bil ma'ruf wa al-nahy 'an al-munkar* yang menjadi asas dalam mengawal kesejahteraan masyarakat (Al-Ghazali, 1998). Imam al-Ghazali menekankan bahawa amar makruf nahi mungkar bukan sekadar perintah agama, tetapi satu mekanisme sosial yang mesti dilakukan secara bijak agar tidak menimbulkan kemudaratan.

Kerangka Maqasid al-Shariah yang dirumus oleh Imam al-Shatibi (1997) menambah dimensi penting dalam menilai teguran kepada pemerintah dengan memfokuskan kepada lima tujuan utama syariah iaitu menjaga agama (*din*), nyawa (*nafs*), akal (*'aql*), keturunan (*nasl*) dan harta (*mal*). Setiap nasihat atau teguran yang tidak selari dengan maqasid ini berpotensi membawa kepada kemudaratan yang lebih besar, sekaligus menggugat kestabilan masyarakat.

Dalam konteks pemerintahan Khilafah, ulama seperti Al-Qaradawi (1997) menggariskan bahawa walaupun Khalifah memiliki kuasa tinggi, ia harus menerima teguran rakyat yang dilandasi ilmu dan niat ikhlas. Sejarah membuktikan bahawa para sahabat seperti Abu Bakr dan Umar al-Khattab menerima teguran terbuka secara beradab, menunjukkan bahawa nasihat kepada pemerintah adalah tanda keimanan dan bukan pemberontakan. Selain itu, struktur Khilafah yang menggabungkan institusi ulama dan pemerintahan menjadikan proses teguran lebih sistematik dan terarah.

Sebaliknya, sistem demokrasi moden memberi ruang yang lebih luas untuk rakyat menyuarakan pendapat termasuk teguran kepada pemimpin, tetapi tanpa panduan ilmu dan maqasid, ia berisiko menimbulkan provokasi, polarisasi dan ketidakstabilan sosial (Wahbah al-Zuhayli, 2000). Kajian kontemporari oleh beberapa sarjana politik Islam turut menekankan pentingnya institusi keagamaan sebagai penyeimbang dalam demokrasi bagi memastikan suara rakyat tidak disalahgunakan (Siddiqi, 2010; Rahman, 2015). Ini menunjukkan bahawa walaupun konteks dan mekanisme pemerintahan berbeza, prinsip Maqasid al-Shariah tetap relevan untuk menilai kebaikan dan keburukan teguran terhadap pemerintah.

Secara keseluruhan, kajian literatur menunjukkan bahawa pendekatan teguran dan nasihat dalam kedua-dua sistem pemerintahan ini mestilah berlandaskan adab, ilmu dan maqasid yang menjaga maslahat ummah agar tidak menimbulkan mudarat dan fitnah. Kajian ini mengambil peluang untuk menyelidiki secara lebih mendalam bagaimana Maqasid al-Shariah boleh menjadi panduan utama dalam mengawal proses teguran kepada pemerintah dalam konteks dunia moden yang kompleks.

3.0 METODOLOGI KAJIAN

3.1 Pengenalan

Bab ini menjelaskan reka bentuk, pendekatan, sumber data, kaedah pengumpulan maklumat, serta kaedah analisis data yang digunakan dalam kajian ini. Pendekatan metodologi yang sistematik amat penting untuk memastikan hasil kajian yang diperoleh adalah sahih, berautoriti, dan boleh dipercayai. Kajian ini bertujuan menganalisis konsep **tegunan dan nasihat terhadap pemerintah dalam perspektif Maqasid al-Shariah**, serta membuat **perbandingan antara sistem Khilafah Islam dan sistem Demokrasi moden**.

3.2 Reka Bentuk Kajian

Kajian ini berbentuk kualitatif dan bersifat analisis dokumen (library research). Reka bentuk ini dipilih kerana kajian lebih menumpukan kepada teks ilmiah, pandangan ulama, kitab klasik dan kontemporari, serta penulisan akademik yang berkaitan dengan siyasah syariah, maqasid al-shariah, dan teori pemerintahan. Kajian ini tidak melibatkan data lapangan, sebaliknya menggunakan pendekatan analisis kandungan (content analysis) terhadap bahan ilmiah yang relevan.

3.3 Pendekatan Kajian

Kajian ini menggunakan dua pendekatan utama:

1. **Pendekatan induktif** – digunakan untuk mengumpul dan menilai maklumat daripada pelbagai sumber mengenai konsep teguran dan nasihat dalam Islam, serta asas maqasid al-shariah.
2. **Pendekatan deduktif** – digunakan untuk menilai prinsip dan teori tersebut dalam konteks dua sistem pemerintahan, iaitu Khilafah dan Demokrasi, bagi mengenal pasti perbezaan dan kesesuaian dengan maqasid al-shariah.

3.4 Sumber Data Kajian

Kajian ini menggunakan dua jenis sumber utama:

3.4.1 Sumber Primer

- Al-Qur'an dan Hadis Rasulullah ﷺ.
- Karya ulama klasik seperti *As-Siyasah ash-Shar'iyah* (Ibn Taymiyyah), *Al-I'tisam* (Al-Shatibi), *Al-Muwafaqat fi Usul al-Shariah* (Al-Shatibi), dan *Al-Mustasfa min 'Ilm al-Usul* (Al-Ghazali).
- Kitab kontemporari seperti *Fiqh al-Dawlah fi al-Islam* (Yusuf al-Qaradawi) dan *Al-Irshad ila Sahih al-I'tiqad* (Soleh al-Fauzan).

3.4.2 Sumber Sekunder

- Buku akademik moden dalam bidang siyasah syariah, maqasid al-shariah, dan teori politik Islam.
- Artikel jurnal, tesis, disertasi, dan laporan penyelidikan universiti.
- Penulisan ilmiah berkaitan perbandingan antara sistem Khilafah dan Demokrasi.
- Dokumen dan laman sesawang ilmiah seperti Islamic Research and Training Institute (IRTI), IIUM Repository, dan Google Scholar.

3.5 Kaedah Pengumpulan Data

Data dikumpul melalui **kajian perpustakaan (library research)**. Semua bahan diperolehi daripada perpustakaan universiti, repositori digital, jurnal dalam talian, serta karya ulama klasik. Bahan-bahan ini ditapis mengikut kriteria kesahihan sumber, reputasi penulis, dan kesesuaian topik. Proses ini melibatkan:

- Pembacaan mendalam teks sumber;
- Penentuan tema utama berkaitan maqasid, siyasah, dan teguran pemerintah;

- Pengumpulan data mengikut kategori tema (contohnya: konsep teguran, maqasid, sistem Khilafah, sistem Demokrasi, dan kaedah nasihat).

3.6 Kaedah Analisis Data

Kajian ini menggunakan **analisis kandungan (content analysis)** dan **analisis perbandingan (comparative analysis)**.

1. Analisis Kandungan:

Data teks dianalisis untuk mengenal pasti prinsip, nilai, dan tujuan syarak dalam konteks menasihati pemerintah. Analisis dilakukan dengan menilai dalil naqli (al-Qur'an, hadis) dan hujah aqli (rasional maqasid).

2. Analisis Perbandingan

Perbandingan dibuat antara prinsip pemerintahan dalam **sistem Khilafah** dengan **sistem Demokrasi**, bagi mengenal pasti sejauh mana kedua-duanya menepati maqasid al-shariah dalam konteks teguran terhadap pemerintah.

3.7 Kesahan dan Kebolehpercayaan Data

Untuk memastikan ketepatan dan keabsahan data, kajian ini menggunakan kaedah **triangulasi sumber** iaitu membandingkan pelbagai pandangan ulama dari pelbagai mazhab dan zaman. Pendekatan ini mengurangkan risiko bias dan memastikan dapatan selaras dengan pandangan Ahlus Sunnah wal Jama'ah serta maqasid syarak yang diiktiraf. Semua data juga diperiksa dengan sumber sahih dan disemak silang antara kitab klasik dan rujukan kontemporari.

3.8 Batasan Kajian

Kajian ini tertumpu kepada **aspek konseptual dan normatif**, tanpa melibatkan analisis empirikal atau kajian lapangan. Kajian juga terbatas kepada perbandingan antara dua sistem utama — Khilafah dan Demokrasi — tanpa menilai sistem politik lain seperti monarki atau republik Islam moden

4.0 DAPATAN & PERBAHASAN KAJIAN

4.1 Konsep Teguran dan Nasihat kepada Pemerintah

Teguran (*al-naṣīḥah*) kepada pemerintah merupakan tuntutan syar'ie yang mempunyai asas kukuh dalam al-Qur'an dan al-Sunnah. Ia berfungsi sebagai mekanisme *semak dan imbang* (check and balance) bagi menjamin keadilan dan kesejahteraan masyarakat. Dari sudut maqasid syariah, ia berkait dengan prinsip pemeliharaan agama (*ḥifẓ al-dīn*), keadilan (*ḥifẓ al-'adl*), dan maslahat umum (*maṣlaḥah 'āmmah*). Teguran dan nasihat

kepada pemerintah adalah sebahagian daripada prinsip asas dalam Islam yang berpaksikan kepada maqasid syariah. Teguran bukan bertujuan menjatuhkan maruah pemerintah atau menggugat kestabilan negara, tetapi berfungsi sebagai mekanisme semak imbang bagi memastikan pemerintah melaksanakan tanggungjawab berlandaskan keadilan dan maslahat rakyat. Dari perspektif maqasid syariah, teguran berperanan dalam memelihara agama (*ḥifẓ al-dīn*) dengan mengingatkan pemerintah agar tidak menyeleweng daripada hukum syarak, menjaga keadilan (*ḥifẓ al-‘adl*) agar kezaliman dapat dielakkan, melindungi jiwa dan harta rakyat (*ḥifẓ al-nafsu wa al-māl*), serta memastikan hak dan maruah rakyat terpelihara (*ḥifẓ al-‘ird*). Hal ini selari dengan sabda Nabi ﷺ bahawa “sebaik-baik jihad adalah berkata benar di hadapan pemerintah yang zalim,” yang menggambarkan betapa pentingnya teguran demi menolak kezaliman.

Dalam tradisi pemerintahan Islam berteraskan Khilafah, konsep amar ma‘rūf dan nahy ‘an al-munkar menjadi landasan utama yang membolehkan rakyat menegur pemerintah, dengan syarat teguran tersebut dilakukan secara beradab dan bertujuan untuk menegakkan kebenaran serta menjaga kemaslahatan umat. Hal ini bersesuaian dengan prinsip maqāṣid al-sharī‘ah yang menekankan pemeliharaan agama, nyawa, akal, keturunan, dan harta. Teguran terhadap pemerintah dalam kerangka ini bukan sahaja dianggap hak, bahkan juga tanggungjawab moral dan agama.

Dalam sistem Demokrasi pula, meskipun ia berasaskan kontrak sosial dan prinsip kedaulatan rakyat, wujud juga mekanisme teguran terhadap pemerintah melalui saluran seperti kebebasan bersuara, parlimen, media, serta organisasi masyarakat sivil. Prinsip ini menzahirkan kesedaran bahawa kekuasaan pemerintah perlu dipantau agar tidak disalahgunakan, sekali gus memastikan kepentingan rakyat sentiasa diutamakan.

Dalam konteks pemerintahan Khilafah, teguran dilaksanakan melalui mekanisme syura dan institusi hisbah yang memberikan ruang formal kepada rakyat dan ilmuwan untuk menasihati pemimpin. Sejarah menunjukkan bahawa khalifah terdahulu, seperti Abu Bakr al-Ṣiddiq RA, secara terbuka menyeru rakyat membetulkan kesilapannya sekiranya beliau menyeleweng, menunjukkan bahawa teguran bukan sahaja dibenarkan, tetapi dianggap sebagai hak rakyat yang wajib dilaksanakan untuk menegakkan keadilan dan menjaga kesejahteraan umat. Institusi hisbah pula berfungsi sebagai pengawas dan penasihat yang memastikan pegawai dan pemerintah tidak menyalahgunakan kuasa, serta menegakkan prinsip syariah dalam pentadbiran negara. Kaedah ini membuktikan bahawa sistem Khilafah mempunyai mekanisme tersusun untuk menyalurkan teguran, sekaligus mengekalkan keseimbangan antara kepimpinan dan rakyat, selaras dengan prinsip maqasid syariah.

Dalam sistem Demokrasi, meskipun struktur dan mekanismenya berbeza, prinsip yang mendasari teguran tetap selaras dengan maqasid. Teguran kepada pemerintah dilaksanakan melalui parlimen, badan kehakiman, media, dan kebebasan bersuara, yang berfungsi sebagai mekanisme *check and balance*. Mekanisme ini memungkinkan rakyat memberi nasihat, mengkritik dasar yang merugikan masyarakat, dan memantau kelakuan pemerintah secara sistematik. Walaupun Demokrasi tidak berasaskan hukum Islam sepenuhnya, mekanismenya tetap menyokong prinsip menegakkan keadilan, melindungi harta dan nyawa rakyat, serta me-

nolak kezaliman, yang semuanya sejajar dengan maqasid Syariah yang menekankan kepentingan kerjasama dalam menegakkan kebenaran, termasuk melalui saluran politik dan sosial dalam sistem Demokrasi.

4.2 Tujuan Teguran Menurut Maqasid Syariah

Teguran kepada pemerintah dalam Islam mempunyai tujuan yang jelas dan strategik, yang selari dengan prinsip maqasid al-shariah, iaitu menjaga masalahat umum dan mengelakkan kemungkaran. Tujuan utama teguran bukan sekadar menyuarakan kritikan atau menegur kesalahan pemimpin, tetapi untuk memastikan pemerintah menegakkan keadilan, memelihara hak rakyat, dan menjalankan pentadbiran berdasarkan prinsip syariah. Teguran berperanan sebagai mekanisme semak imbang yang mengimbangi kuasa pemerintah dengan kepentingan rakyat, sejajar dengan matlamat Islam untuk mencapai kesejahteraan sosial, politik, dan moral. Dalam konteks maqasid syariah, teguran ini membantu memelihara lima asas utama: agama (*ḥifz al-dīn*), nyawa (*ḥifz al-nafs*), akal (*ḥifz al-‘aql*), harta (*ḥifz al-māl*), dan maruah serta hak asasi manusia (*ḥifz al-‘ird wa al-ḥuqūq*). Teguran yang dilaksanakan secara beradab dan berhikmah memastikan bahawa tujuan tersebut tercapai tanpa menimbulkan kerosakan atau fitnah yang lebih besar.

Dari sudut *ḥifz al-dīn*, teguran bertujuan memastikan pemerintah tidak menyimpang daripada hukum syarak atau mengambil tindakan yang menyalahi prinsip Islam. Hal ini dapat mengelakkan kekeliruan umat dan pelanggaran hukum syariah, selaras dengan sabda Nabi ﷺ bahawa “sebaik-baik jihad adalah berkata benar di hadapan pemerintah yang zalim” (Riwayat Abu Dawud, no. 4344; al-Tirmidhi, no. 2174). Teguran ini berperanan sebagai pelindung masyarakat daripada penyelewengan agama dan pengaruh kezaliman pemerintah.

Manakal *ḥifz al-nafs* dan *ḥifz al-māl*, teguran berfungsi melindungi nyawa, keselamatan, dan harta rakyat. Teguran memastikan pemerintah mengurus negara dengan adil, mengelakkan ketidakstabilan yang boleh menjejaskan kehidupan rakyat, dan mencegah penyalahgunaan sumber negara untuk kepentingan peribadi atau golongan tertentu. Sebagai contoh, institusi hisbah dalam Khilafah bertanggungjawab memantau pentadbiran dan mencegah pegawai atau pemerintah menyeleweng, menunjukkan bahawa teguran bertujuan untuk melindungi rakyat daripada kerugian material dan fizikal. Kemudian *ḥifz al-‘aql*, teguran membantu menegakkan prinsip keadilan, menolak penyelewengan, dan mengelakkan kebijakan pemerintah yang boleh membahayakan akal masyarakat, seperti penyebaran ideologi yang menyesatkan atau dasar yang merugikan pendidikan dan pembangunan intelektual. Teguran berperanan sebagai alat pendidikan politik, di mana rakyat dan pemimpin sama-sama diingatkan tentang tanggungjawab moral dan syariah mereka.

Dari segi *ḥifz al-‘ird wa al-ḥuqūq*, teguran bertujuan menjaga maruah dan hak asasi manusia. Pemerintah yang tidak ditegur berpotensi melakukan kezaliman terhadap rakyat, termasuk diskriminasi, penindasan, atau pelanggaran hak-hak asas. Teguran yang disampaikan secara beradab memastikan hak individu dihormati, sekaligus mewujudkan suasana politik yang adil dan harmoni. Serta menekankan prinsip menegakkan keadilan terhadap tindakan yang menyalahi hak orang lain, termasuk dalam konteks pentadbiran pemerintah.

Tujuan teguran menurut maqasid syariah adalah untuk memastikan pemerintah bertindak adil, menolak kezaliman, dan menjalankan kepimpinan berdasarkan prinsip Islam, sambil melindungi kesejahteraan

rakyat dan kelestarian masyarakat. Teguran yang dilaksanakan dengan hikmah dan adab bukan sahaja menyelamatkan rakyat daripada penyelewengan pemerintah, tetapi juga memperkukuh integriti pentadbiran dan mengekalkan keseimbangan antara kuasa pemerintah dan hak rakyat, sejajar dengan matlamat syariah yang mencakupi kesejahteraan sosial, politik, dan moral masyarakat

4.3 Teguran dalam Konteks Khilafah

Dalam konteks pemerintahan Khilafah, teguran kepada pemerintah merupakan satu mekanisme penting bagi memastikan pentadbiran negara berjalan selaras dengan prinsip syariah dan maqasid al-shariah. Teguran dalam sistem Khilafah bukan sekadar hak rakyat, tetapi merupakan kewajipan syar'ie bagi memastikan pemimpin tidak menyimpang daripada prinsip keadilan, mengekalkan kesejahteraan rakyat, dan melaksanakan tanggungjawab pemerintah secara telus dan amanah. Kajian ini mendapati bahawa teguran dilakukan melalui dua saluran utama: institusi syura dan institusi hisbah, yang berfungsi sebagai mekanisme formal untuk menyalurkan nasihat dan teguran kepada pemimpin.

a. Teguran Melalui Khalifah

Syura merupakan salah satu mekanisme terpenting dalam Khilafah untuk menegur dan menasihati pemerintah. Ia menyediakan platform rasmi di mana para sahabat, ulama, dan rakyat yang berilmu boleh memberi nasihat atau membetulkan dasar yang dilaksanakan oleh pemerintah. Teguran melalui syura dilakukan secara beradab dan tertib, selaras dengan prinsip Islam yang menekankan adab dalam menegur pihak yang berkuasa. Contoh sejarah menunjukkan bahawa Khalifah Abu Bakr al-Şiddiq RA menyeru rakyat untuk membetulkan dirinya sekiranya beliau menyeleweng, membuktikan keterbukaan pemerintah terhadap teguran. Ini menunjukkan bahawa teguran dalam Khilafah tidak dilihat sebagai ancaman, tetapi sebagai instrumen untuk memastikan pentadbiran berjalan dengan amanah dan adil.

b. Teguran melalui Hisbah

Institusi hisbah pula berperanan sebagai pengawas dan penasihat kepada pemerintah, memastikan pegawai serta pemimpin tidak menyalahgunakan kuasa. Fungsi ini termasuk memantau kelakuan pentadbiran, menilai kesesuaian dasar dengan prinsip syariah, dan memberi nasihat untuk pembedulan apabila berlaku penyelewengan. Kajian mendapati bahawa hisbah bukan sekadar mengawasi dari sudut undang-undang, tetapi juga menegakkan keadilan sosial dan menyalurkan teguran yang sesuai dengan maqasid syariah, seperti melindungi nyawa (*hifz al-nafs*), harta (*hifz al-māl*), dan hak rakyat (*hifz al-'ird wa al-huqūq*). Sebagai contoh, semasa pemerintahan Umar ibn al-Khattab RA, pengawas dan penasihat beliau kerap menegur dasar pentadbiran untuk memastikan keadilan dan kesejahteraan rakyat terjamin

c. Kaedah Penyampaian Teguran dalam Khilafah

Teguran dalam Khilafah menekankan prinsip hikmah dan adab. Teguran dilakukan secara langsung dan formal melalui saluran syura atau hisbah, atau secara tidak formal melalui ilmuwan dan tokoh masyarakat yang memberi nasihat kepada pemerintah secara peribadi. Hadis Nabi ﷺ menegaskan kepentingan adab dalam me-negur pemimpin: “Nasihat terbaik adalah kepada pemimpin dilakukan secara tertutup, kecuali apabila men-egakkan kebenaran dan mencegah kemungkaran secara terbuka” (Riwayat Ahmad, no. 15379). Mekanisme ini menunjukkan bahawa Islam menekankan keseimbangan antara hak rakyat untuk menegur dan tanggungjawab pemerintah untuk menerima teguran secara terbuka.

d. Impak Teguran terhadap Keberkesanan Pemerintahan

Kajian mendapati bahawa teguran yang dilaksanakan dengan beradab dan berhikmah meningkatkan keberkesanan pentadbiran Khilafah. Teguran memastikan dasar dan keputusan pemerintah selaras dengan prinsip syariah, mencegah penyelewengan kuasa, dan memelihara kesejahteraan rakyat. Mekanisme teguran ini juga menggalakkan pemimpin menjadi teladan yang amanah, sekaligus memperkukuh kestabilan politik dan sosial negara. Teguran dalam Khilafah bukan sahaja instrumen pengawasan, tetapi juga alat pendidikan politik bagi rakyat dan pemimpin, di mana kedua-duanya diingatkan tentang tanggungjawab moral dan syariah masing-masing.

4.4 TEGURAN DALAM KONTEKS DEMOKRASI

Dalam sistem Demokrasi, teguran kepada pemerintah berfungsi sebagai mekanisme **semak imbang** yang memastikan kelakuan dan dasar pentadbiran selaras dengan kepentingan rakyat, walaupun sistem ini tidak berlandaskan hukum Islam sepenuhnya. Kajian mendapati bahawa teguran dalam Demokrasi dilaksanakan melalui pelbagai saluran formal dan sosial, termasuk parlimen, badan kehakiman, media, pilihan raya, badan bukan kerajaan (NGO), serta kebebasan bersuara dan berpersatuan. Mekanisme ini membolehkan rakyat memantau dasar dan tindakan pemerintah, memberi maklum balas terhadap ketidakadilan, dan menegakkan hak serta kesejahteraan masyarakat secara sistematik.

a. Mekanisme Teguran Formal

Parlimen dan badan kehakiman berperanan sebagai saluran rasmi untuk menegur dasar dan tindakan pemerintah. Kajian mendapati bahawa badan legislatif dapat memeriksa dasar, meminta penjelasan, dan membuat cadangan pembetulan jika dasar tersebut menjejaskan kepentingan rakyat. Badan kehakiman pula berfungsi mengawal penyalahgunaan kuasa, menegakkan keadilan, dan memastikan pelaksanaan undang-undang negara tidak bertentangan dengan hak rakyat serta kepentingan kerjasama dalam menegakkan kebaikan dan menolak kemungkaran, prinsip yang seiring dengan tujuan mekanisme semak imbang dalam Demokrasi.

b. Mekanisme Teguran Sosial dan Media

Kajian mendapati bahawa media dan badan masyarakat sivil (NGO) berperanan penting dalam menyalurkan

teguran secara terbuka kepada pemerintah. Melalui kebebasan bersuara, rakyat dapat membongkar penyelewengan, mengkritik dasar yang merugikan, dan memberikan cadangan pembaikan. Teguran ini selaras dengan maqasid syariah kerana ia melindungi hak rakyat (*hifz al-huqūq*), kesejahteraan sosial (*hifz al-nafs dan al-māl*), dan maruah individu (*hifz al-'ird*). Kajian menunjukkan bahawa mekanisme ini membolehkan pengawasan berterusan terhadap pemerintah, mengurangkan risiko kezaliman, dan meningkatkan ketelusan pentadbiran.

c. Teguran melalui Pilihan Raya

Pilihan raya merupakan satu bentuk teguran kolektif rakyat terhadap pemerintah. Kajian mendapati bahawa melalui proses demokrasi, rakyat berhak menilai prestasi pemerintah dan membuat perubahan kepimpinan sekiranya dasar atau tindakan pemerintah menyeleweng daripada prinsip keadilan dan kepentingan rakyat. Teguran ini, walaupun dilakukan melalui saluran politik, tetap menyokong maqasid syariah kerana ia melindungi kesejahteraan rakyat, mengelakkan penindasan, dan memastikan kestabilan sosial.

d. Kaedah Penyampaian Teguran dalam Demokrasi

Kajian mendapati bahawa teguran dalam Demokrasi, sama ada secara formal atau sosial, menekankan prinsip hikmah, fakta, dan kesopanan. Teguran yang bersifat provokatif, tidak berasas, atau memecah-belah masyarakat boleh menimbulkan mudarat, walaupun bertujuan menegakkan keadilan. Firman Allah SWT: ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ﴾ (al-Nahl: 125) menekankan bahawa penyampaian nasihat mestilah dilakukan dengan hikmah dan cara yang baik. Teguran yang beradab dan berasaskan fakta meningkatkan keberkesanan semak imbang, sambil memelihara keharmonian sosial dan integriti institusi pemerintah.

e. Perbandingan dengan Teguran dalam Khilafah

Dapatan kajian menunjukkan bahawa walaupun mekanisme berbeza, prinsip teguran dalam Demokrasi tetap selaras dengan maqasid syariah. Dalam Khilafah, teguran dilakukan melalui saluran formal seperti syura dan hisbah, manakala dalam Demokrasi, teguran berlaku melalui saluran politik, media, dan badan masyarakat sivil yang terbuka. Kedua-dua sistem menekankan tujuan utama teguran: menegakkan keadilan, melindungi hak rakyat, dan memastikan kesejahteraan masyarakat. Perbezaan terletak pada bentuk struktur dan saluran, tetapi prinsip maqasid tetap dipelihara melalui semak imbang, pengawasan, dan penyampaian teguran yang berhikmah.

4.5 KAEDAH TEGURAN YANG BERHIKMAH

Kajian ini mendapati bahawa keberkesanan teguran kepada pemerintah tidak hanya bergantung kepada kandungan teguran itu sendiri, tetapi juga kepada kaedah penyampaian yang digunakan. Teguran yang berlandaskan hikmah, adab, dan strategi adalah kunci untuk mencapai tujuan maqasid syariah tanpa menimbulkan mudarat atau konflik social yang menegaskan bahawa penyampaian nasihat mesti dilakukan dengan hikmah

dan kaedah yang baik. Prinsip ini membimbing rakyat dan ilmuwan dalam menegur pemerintah agar nasihat diterima secara berkesan dan memberi impak positif kepada pentadbiran.

a. Teguran secara Tertutup dan Peribadi

Satu kaedah utama ialah menegur secara tertutup atau peribadi. Hadis Nabi ﷺ menegaskan bahawa nasihat terbaik kepada pemimpin dilakukan secara tertutup, kecuali apabila teguran terbuka diperlukan untuk mencegah kemungkaran yang lebih besar (Riwayat Ahmad, no. 15379). Kaedah ini mengurangkan risiko fitnah dan perpecahan dalam masyarakat, sambil mengekalkan maruah pemimpin. Teguran tertutup sesuai digunakan apabila isu yang dibangkitkan bersifat sensitif atau berpotensi menjejaskan kestabilan politik jika disampaikan secara terbuka.

b. Teguran melalui Saluran Formal

Dalam konteks pemerintahan Khilafah, teguran disalurkan melalui institusi syura dan hisbah, manakala dalam Demokrasi, teguran formal disampaikan melalui parlimen, badan kehakiman, atau mekanisme pengawasan kerajaan. Kajian mendapati bahawa penyampaian melalui saluran formal meningkatkan legitimasi teguran kerana ia bersifat teratur, berstruktur, dan diiktiraf oleh sistem pentadbiran. Teguran melalui saluran formal memastikan nasihat atau kritikan disampaikan secara profesional, fakta disokong bukti, dan tindakan pembetulan dapat diambil oleh pemerintah.

c. Teguran secara Terbuka (Public Feedback)

Dalam situasi tertentu, teguran secara terbuka diperlukan untuk mencegah kemungkaran yang luas atau dasar yang merugikan rakyat secara kolektif. Kajian mendapati bahawa teguran terbuka boleh dilakukan melalui media, forum rakyat, atau badan masyarakat sivil. Walaupun kaedah ini membawa risiko kontroversi, ia selaras dengan maqasid syariah kerana ia menegakkan keadilan, melindungi hak rakyat, dan mencegah penindasan. Teguran terbuka harus disampaikan dengan fakta, kesopanan, dan bertujuan untuk memperbaiki, bukan mencemarkan atau memprovokasi.

d. Teguran Berdasarkan Prinsip Hikmah dan Maslahat

Kaedah teguran yang berkesan juga menekankan prinsip maslahat (al-maṣlaḥah). Kajian mendapati bahawa nasihat kepada pemerintah mesti mempertimbangkan kepentingan umum dan potensi kesan jangka panjang. Teguran yang tidak berhikmah atau berlebihan boleh menimbulkan mudarat, termasuk konflik politik, perpecahan sosial, atau gangguan kepada kestabilan negara. Oleh itu, ilmuwan dan rakyat yang menegur perlu menilai situasi, menyesuaikan kaedah penyampaian, dan memastikan nasihat selari dengan tujuan maqasid syariah, iaitu melindungi agama, nyawa, akal, harta, dan maruah rakyat.

e. Keseimbangan antara Teguran dan Ketaatan

Kajian mendapati bahawa teguran yang berhikmah mesti seimbang dengan prinsip ketaatan kepada pemerin-

tah, selagi tindakan pemerintah tidak bertentangan dengan syariah atau menzalimi rakyat. Prinsip ini mengelakkan fitnah, konflik terbuka, dan kekacauan, sambil memastikan hak rakyat tetap dilindungi. Teguran yang berhikmah mendorong dialog konstruktif, memperkukuh kepercayaan antara rakyat dan pemerintah, dan mengekalkan kestabilan politik.

4.6 Perbandingan Teguran antara Khilafah dan Demokrasi Mengikut Maqasid Syariah

Kajian mendapati bahawa walaupun sistem Khilafah dan Demokrasi mempunyai mekanisme politik dan pentadbiran yang berbeza, prinsip teguran tetap selaras dengan maqasid al-shariah, iaitu untuk menegakkan keadilan, melindungi hak rakyat, dan memastikan kesejahteraan masyarakat. Teguran dalam kedua-dua sistem bertujuan untuk menolak kezaliman, mengawal penyalahgunaan kuasa, dan memastikan dasar yang dilak-sanakan sesuai dengan prinsip moral dan sosial. Perbezaan utama terletak pada bentuk struktur dan saluran penyampaian teguran.

a. Mekanisme Teguran

Dalam Khilafah, teguran dilakukan melalui syura dan hisbah, yang merupakan institusi formal berlandaskan syariah. Syura membolehkan ilmuwan dan rakyat yang berilmu menasihati pemimpin secara tertib, manakala hisbah berfungsi sebagai pengawas pentadbiran untuk memastikan prinsip keadilan dan ketaatan kepada syariah dijalankan. Dalam Demokrasi pula, teguran berlaku melalui saluran formal seperti parlimen, badan kehakiman, dan pilihan raya, serta melalui saluran sosial seperti media dan badan bukan kerajaan (NGO). Walaupun mekanismenya berbeza, kedua-dua sistem menekankan tujuan yang sama: memastikan pemerintah bertanggungjawab terhadap rakyat.

b. Kaedah Penyampaian Teguran

Kajian mendapati bahawa kaedah penyampaian teguran dalam Khilafah lebih tertib dan berhikmah, dilakukan secara tertutup atau formal, mengutamakan adab dan etika sosial. Teguran terbuka hanya dilakukan apabila perlu menegakkan kebenaran dan mencegah kemungkaran. Dalam Demokrasi, penyampaian teguran lebih terbuka dan meluas, termasuk melalui media dan forum awam, namun prinsip berhikmah, fakta, dan adab tetap relevan untuk memastikan keberkesanan dan mengelakkan konflik. Kedua-dua sistem menekankan bahawa teguran yang berkesan mesti mempertimbangkan maslahat rakyat dan kesejahteraan umum.

c. Persamaan Tujuan Teguran

Dalam kedua-dua sistem, teguran bertujuan melindungi lima asas maqasid syariah: agama, nyawa, akal, harta, dan maruah. Teguran memastikan pemerintah tidak menyeleweng daripada prinsip moral dan keadilan, memelihara hak rakyat, dan menjamin kestabilan sosial-politik. Sebagai contoh, teguran melalui hisbah di Khilafah atau melalui badan kehakiman dan media dalam Demokrasi sama-sama berfungsi untuk menolak kezaliman dan menyokong keadilan.

d. Perbezaan Praktikal dan Kontekstual

Perbezaan ketara antara Khilafah dan Demokrasi terletak pada struktur formal dan keterbukaan mekanisme. Dalam Khilafah, teguran lebih terstruktur, formal, dan berdasarkan hukum Islam, sementara dalam Demokrasi, teguran lebih fleksibel, melibatkan rakyat secara langsung, dan sering melalui saluran sosial serta politik terbuka. Kajian mendapati bahawa perbezaan ini tidak menjejaskan objektif maqasid syariah, tetapi menuntut pendekatan yang sesuai dengan konteks politik dan sosial masing-masing. Teguran dalam Demokrasi lebih sesuai untuk masyarakat moden dengan kebebasan bersuara, manakala teguran dalam Khilafah menekankan kaedah adab dan tertib sosial.

e. Implikasi untuk Kepimpinan dan Kesejahteraan Rakyat

Kajian menunjukkan bahawa teguran yang berkesan dalam kedua-dua sistem memperkukuh integriti pentadbiran, meningkatkan kepercayaan rakyat terhadap pemerintah, dan memastikan dasar yang dilaksanakan memberi manfaat kepada masyarakat. Teguran yang disalurkan dengan hikmah dan adab bukan sahaja mencegah penyalahgunaan kuasa, tetapi juga mengekalkan keseimbangan antara hak rakyat dan tanggungjawab pemerintah. Kedua-dua sistem menunjukkan bahawa teguran merupakan instrumen penting dalam memastikan keberkesanan pemerintahan dan kelestarian sosial, selaras dengan maqasid syariah.

5.0 KESIMPULAN

Konsep teguran dan nasihat kepada pemerintah dalam Islam merupakan satu aspek penting dalam memastikan kelestarian keadilan, kestabilan dan keberlangsungan syariat Allah SWT dalam kehidupan bermasyarakat dan bernegara. Dalam perspektif Maqasid al-Shariah, tindakan menegur pemimpin bukanlah semata-mata hak rakyat, tetapi satu tanggungjawab syarie yang bertujuan menjaga lima maqasid utama iaitu agama (hifz al-din), nyawa (hifz al-nafs), akal (hifz al-'aql), harta (hifz al-mal), dan maruah/keturunan (hifz al-nasl). Teguran terhadap pemerintah mestilah dilakukan dengan adab, hikmah, dan keinsafan bahawa ia sebahagian daripada usaha islah (pembaikan), bukan fitnah (penghinaan atau pemberontakan).

Dalam sistem Khilafah, teguran merupakan instrumen pembaikan yang diinstitusikan melalui majlis syura, ulama, dan badan hisbah. Teguran dilihat sebagai ibadah dan tanggungjawab agama yang berpaksikan pada prinsip amar makruf nahi munkar dengan batas-batas syarak. Para khalifah terdahulu seperti Umar bin al-Khattab menerima teguran dengan lapang dada kerana memahami bahawa kepimpinan ialah amanah besar yang perlu sentiasa dipantau secara beradab oleh rakyat. Dalam sistem ini, teguran disalurkan dengan tertib, rahsia, dan berhikmah agar tidak membawa kepada kekacauan, perpecahan, atau penghinaan terhadap pemimpin. Ini sejalan dengan maqasid al-shariah yang menolak kerosakan dan mementingkan kemaslahatan umum.

Sebaliknya, dalam sistem demokrasi moden, teguran terhadap pemerintah digerakkan melalui me-

kanisme politik seperti pilihan raya, parlimen, dan media massa. Ia menekankan hak rakyat untuk menyuarakan pendapat dan mengawasi kerajaan. Walaupun pendekatan ini memberi ruang luas kepada kebebasan bersuara, kelemahannya ialah apabila teguran dilakukan tanpa kawalan adab, tanpa berpaksikan ilmu dan tanpa mempertimbangkan kesan sosial. Hal ini boleh membawa kepada fitnah, perpecahan, atau kerosakan dalam masyarakat, yang bertentangan dengan maqasid al-shariah. Oleh itu, demokrasi perlu disemak semula agar nilai-nilai Islam — seperti adab, tanggungjawab, dan kesejahteraan awam — dijadikan landasan dalam proses menegur pemimpin.

Melalui perbandingan kedua-dua sistem, dapat dirumuskan bahawa pendekatan Islam melalui sistem Khilafah lebih dekat dengan maqasid al-shariah kerana ia menekankan masalahah ‘ammah (kemaslahatan umum) dan mengelakkan mafsadah (kerosakan). Teguran dilakukan dengan keseimbangan antara hak rakyat dan kewibawaan pemimpin. Walaupun demokrasi menyediakan saluran teguran yang luas, prinsip kebebasan tanpa panduan syarak boleh menjejaskan nilai-nilai maqasid. Oleh itu, umat Islam perlu mengambil pendekatan sederhana dan beradab dalam menegur pemerintah — iaitu menggabungkan semangat keterbukaan sistem moden dengan disiplin adab Islamik dan prinsip maqasid.

Kesimpulannya, teguran kepada pemerintah dalam Islam bukanlah tanda penentangan, tetapi bukti cinta kepada kebenaran dan keadilan. Ia menuntut kefahaman mendalam terhadap maqasid, keikhlasan dalam niat, serta kebijaksanaan dalam pelaksanaan. Pemerintah yang menerima nasihat dengan hati terbuka dan rakyat yang memberi teguran dengan hikmah akan mewujudkan sistem pemerintahan yang seimbang, adil, dan sejahtera — selaras dengan objektif agung syariah iaitu rahmatan lil ‘alamin (rahmat bagi seluruh alam)

6.0 RUJUKAN

- Ahmad, A. (2018). *Prinsip-prinsip Maqasid al-Shariah dalam Pentadbiran Islam*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Al-Qaradawi, Y. (2001). *Fiqh al-Dawlah fi al-Islam*. Cairo: Dar al-Shuruq.
- Al-Shatibi, I. (1997). *Al-I'tisam*. Beirut: Dar al-Kutub al-‘Ilmiyyah.
- Al-Ghazali, A. H. (1993). *Al-Mustasfa min ‘Ilm al-Usul*. Beirut: Dar al-Kutub al-‘Ilmiyyah.
- Ibn Taymiyyah, T. (1995). *As-Siyasah ash-Shar‘iyyah fi Islah ar-Ra‘i wa ar-Ra‘iyyah*. Riyadh: Maktabah al-Rushd.
- Kamali, M. H. (2008). *Shari‘ah Law: An Introduction*. Oxford: Oneworld Publications.
- Mahmud, M. (2016). *Konsep Amar Makruf Nahi Munkar dalam Pemerintahan Islam*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia Press.
- Nasr, S. H. (2004). *The Heart of Islam: Enduring Values for Humanity*. New York: HarperCollins.
- Qutb, S. (1999). *Fi Zilal al-Qur‘an* [In the Shade of the Qur‘an]. Cairo: Dar al-Shuruq.
- Siddiqi, M. N. (2012). *Muslim Political Thought and Governance*. London: Routledge.